

Blaž Javornik

S »slovanskim prepričanjem« mimo črnožoltih obmejnih kolov v dežele hiperborejskega kraljestva

»Potopisne črtice« Gvidona Serneca v Slovenskem narodu 1901–1902

JAVORNIK Blaž, dipl. zgodovinar (UN), Dunajska
cesta 345, SI-1231 Ljubljana-Črnuče

821.0-992(470)"1901/1902"

**S »SLOVANSKIM PREPRIČANJEM« MIMO
ČRNOŽOLTIH OBMEJNIH KOLOV V DEŽELE
HIPERBOREJSKEGA KRALJESTVA**

*»Potopisne črtice« Gvidona Serneca v Slovenskem
narodu 1901–1902*

Članek obravnava pozabljene »potopisne črtice« mladega pripadnika celjske, slovensko govoreče meščanske družine, kasnejšega celjskega odvetnika, sokolskega in kulturnega delavca dr. Gvidona Serneca, ki jih je v krajših in daljših časovnih presledkih objavljala liberalni časnik Slovenski narod v dobi slovenskih emancipacijskih bojev s pridihom (vse)slovanske vzajemnosti. Potovanja na Rusko so na prelomu stoletja, bodisi pritočasna ali (ob)študijska, veljala za najkoristnejšo deromantizirano streznitev v odnosu do (samo)oklicane glavne slovanske pokroviteljice, ki jo je pričenoval Fran Celestin, skozi potopisne zapise nadaljevali Matija Murko, Ljudevit Stiasny, Anton Aškerc, utrdil pa Bogumil Vošnjak. Sernečevi potopisni zapiski se zaradi časovne prerazdrobljenosti objav in neknjižne izdaje niso znašli v preglednem naboru slovensko pisanega potopisja, kljub temu pa predstavljajo vpogled v takratno mentalitetno zavest mladega, izkušenj in doživljanje željnega (po)potnika, ki načrtovana ali bežna srečanja in seznanitve izkoristi za primerjavo duševnih stanj in profilov dveh različnih slovanskih etnij.

Ključne besede: potopis, slovanska vzajemnost, Rusija

JAVORNIK Blaž, BA History, Dunajska cesta 345,
SI-1231 Ljubljana-Črnuče

821.0-992(470)"1901/1902"

**WITH "SLAVIC FAITH," PAST THE BLACK-
AND-YELLOW BORDER POSTS INTO THE
LAND OF THE HYPERBOREAN KINGDOM**

*The "Travelogue sketches" by Gvidon Sernec in
Slovenski narod 1901-1902*

The article deals with the forgotten "travelogue sketches" that were published sporadically by the liberal daily newspaper Slovenski narod during the period of the Slovenian struggle for emancipation, which was heavily influenced by the idea of pan-Slavism. The author of the texts was Dr Gvidon Sernec from a Slovenian-speaking, middle-class family in Celje, an active cultural worker and member of the gymnastics organization Sokol, and later a lawyer in Celje. At the turn of the century, visits to Russia were considered the ultimate sobering experience regarding the attitude towards the (self-)declared Slavic patron. The process started with Fran Celestin, was continued by Matija Murko, Ljudevit Stiasny and Anton Aškerc, and was consolidated by Bogumil Vošnjak. Because they were published in non-literary media and over a long period of time, Sernec's accounts were not included in any anthologies of Slovenian travel writing; however, they provide an insight in the then mind set of a young traveler, thirsty for life experience and adventures, who used both planned and sporadic meetings and acquaintances to compare the mental states and profiles of two divergent Slavic ethnic groups.

Key words: travelogue, Slavic solidarity, Russia

V celjskem časopisu *Nova doba* so 18. oktobra 1940, en teden po smrti in pogrebu zapisali, da je bil njihov nekdanji, sicer kratkodobni starosta dr. Gvidon Sernec »od zibeli do groba trden narodnjak, dober Slovenec in z dušo Slovan, ki je že kot dijak potoval po Rusiji, živel več mesecev v Petrogradu in se je naučil ruščine«, ki jo je pozneje kratek čas poučeval v domačem Celju. V začetku svetovne vojne je bilo zanj kot »izdajalca« izdano zaporno povelje, a ga je prehitel vojaški poziv na fronto, kjer je »neustrašeno kazal svoje slovansko prepričanje.«¹

Navduševanja nad slovansko vzajemnostjo, tega emancipacijskega medсловanskega imaginarija in idearija, se je na prelomu stoletja otres(a) lo romanti(cisti)čnih sanjarjenj o enem, *enotnem slovanstvu*, ki so ga zaneseno utemeljevali krajši in daljši zapisi (po)potnikov v kraje *hiperborejskega kraljestva*. Dnevniški in časopisni prispevki Frana Celestina, samooklicanega »poslednjega Slavjanskega Mohikanca«,² so bili izkaz (in izraz) pretirano idealiziranih utvar o (spečem) poznavanju posameznih slovanskih etnij, kjer je Rusija zasedala mesto glavne pokroviteljce. Če je Celestinova navdušenost zbledela in je postal bolj realističen, je avtorja prvega rusko-slovenskega slovarja Davorina Hostnika tedanja elastikarska politika spremenila v »najetega pravoslavnega agenta«³ Martina Matvejeviča in ga za nadaljnjih petdeset let izločila iz pomnenja zaželeno slovenske realnosti. Prvi realistični (in hkrati znanstveno utemeljen) popis ruske duševnosti je prišel izpod peresa kasnejšega slovanskega filologa Matije Murka, sledil mu je leta 1897 izdan poučni potopis kamniškega učitelja Ljudevita Stiasnyja, ki ga je slavist Andrijan Lah v pretresu slovenskega potopisja *Vse strani sveta* označil za (sploh!) prvi slovenski potopis o Rusiji,⁴ nato izrazito naklonjeni feljtonski zapisi Antona Aškerc, za res popolnega, strnjenegega, nepristranskega pa se šteje *Na razsvitu* Bogumila Vošnjaka.

»Potopisne črtice« Gvidona Serneca so med vsemi izbranimi skorajda popolnoma neznane. Če je Murkov zapis doživel vsaj objavo v *Ljubljanskem*

zvonu, nanj se sklicuje tudi v svojih Spominih, Stiasnyjev se uvrstil v zbirko *Slovanske knjižice*, Aškercčev dvojni potopis je poleg zbranih del doživel še samostojno znanstvenokritično izdajo pri Mohorjevi družbi več kot stoletje po prvi objavi, je Vošnjakov zapis po Schwenterjevi izdaji leta 1906 ostal pozabljen.⁵ Ko je Anton Aškerc pisal obsežno (pozitivno) recenzijo Vošnjakovega potopisa, je omenil, da »dr. Gvidon Sernec je bil napisal pred par leti v 'Slovenskem Narodu' celo vrsto feljtonov s svojega potovanja po Ruskem«.⁶ Bibliografija Sernecovih zapisov je objavljena v opombah leta 1993 izdane sedme knjige Aškercčevih *Zbranih del*⁷ pod uredništvom slavista in strokovnjaka za Aškercčovo zapuščino Vlada Novaka. Novak v pridanih opombah k sedmemu delu navede napačne paginacije in naslove feljtonskih objav v *Slovenskem narodu*. Natančnejši pregled pokaže, da je v omenjenem časopisu med (20.) avgustom 1901 in (21.) novembrom 1902 pod petimi različnimi naslovi izšlo dvaindvajset Sernecovih feljtonov (potopisnih črtic), v avgustu 1901 štirje zapovrstjo, septembra trije, oktobra pet, večinoma dva do trije v sklopu, nato jih zopet od konca aprila do srede junija 1902 izide pet, oktobra trije ter nato novembra 1902 še dva v razmiku enega tedna. Začetki vseh, razen enega, pa so praviloma izhajali na spodnjem delu naslovne strani omenjenega časnika, nadaljevanja pa so bila razkosana v manjših stolpičih na naslednjih straneh.⁸

Gvidon Sernec se je rodil v Celju 7. januarja 1879 tamkajšnjemu odvetniku, politiku in filozofu dr. Josipu Sernecu (1844–1925) in Tereziji Kočvar. Njegova sestra je bila Gabrijela (Jela), kasnejša žena slovanskega filologa Matije Murka. Gvidon je sledil očetovim stopinjam in se kot odličnjak celjske gimnazije vpisal na pravno fakulteto Karlove univerze v Pragi, ki mu jo je najverjetneje priporočil prav svak Murko. Tam je decembra 1902

¹ *Nova doba*, 18. 10. 1940.

² Boršnik, Fran Celestin, str. 96.

³ Šuklje, Iz mojih spominov I., str. 149.

⁴ Lah, *Vse strani sveta*, str. 44–45; Lah ima delno prav – gre za prvi potopis o Rusiji, izdan v monografiji.

⁵ Vošnjakov (ob)študijsko-diplomatični prispevek k (s)poznavanju ruske duš(ev)ne realnosti v (vse)slovanskem kontekstu je leta 2011 v zborniku *Slovenski diplomati v slovanskem svetu* orisal Jonatan Vinkler. V nastajanju je tudi znanstvenokritična izdaja omenjenega interdisciplinarnega potopisa. Glej Vinkler, *Na razsvitu* – Bogumila Vošnjaka zgodnja percepcija ruske družbe, politike in diplomacije, str. 59–73.

⁶ Aškerc, *Slovan* 1906, letnik 4, št. 2., str. 59–61.

⁷ Novak v Aškerc, *Zbrana dela* 7, str. 1148, opomba za str. 1003.

⁸ Natančnejši podatki so objavljeni v izboru časopisnih virov.

tudi doktoriral.⁹ V rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani hranijo triindvajset pisem, ki jih je med leti 1900 in 1919 Gvidon Sernec poslal svojemu svaku, že prvo pa nakazuje, kako pomembno je Murko vplival nanj. V pismu, napisanem 1. maja 1900, se mu že kot študent praške pravne fakultete prisrčno zahvaljuje za poslane »adrese«, saj brez takih priporočil ne bi bil uspešno uveden v nekatere pomembne meščanske kroge in rodbine, nekoliko pa mu je pri tem pomagal tudi oče v času skupnega obiska slavnosti Palackega,¹⁰ ko ga je predstavil »nekoliko odličnejšim damam«. Dodal je, da se »odlični Čehi in Čehinje«, med slednjimi izpostavi Gabrielo Preissovo,¹¹ ne morejo sprijazniti z mislijo ruskega občevalnega jezika, zato je predlagal, da bi svoj »centrum« premestili med »najprosvetjenejši narod«, Čeha, češki jezik pa naj bi postal občevalni. Pojasnil je, da je na praški univerzi petnajst Slovencev, sami pravniki. Ugotavljal je, da so omenjeni razdeljeni na dve struji, realistično »izvenštajersko«, ki obsoja gostilne, kavarne, petje, kroge in druge »budalosti«, in zaradi delovanja na polju narodne prosvete ne opravlja pravočasno izpitov, in t. i. »štajersko kliko«, ki je »baje jako lahkoživa in lehkomišeln, ker ima vsak teden jour-fesse.«¹²

Naslednje ohranjeno pismo med Serncem in Murkom datira šele v leto 1907, a domneva se, da se je za (ob)študijsko potovanje v Rusijo prihodnji doktor prava odločil prav na podlagi Murkovih priporočil. Podobno nekaj let kasneje velja tudi za Bogumila Vošnjaka, ki mu je poleg očeta Josipa in strica Mihaela primerno priporočal in svetoval tedaj že prodorni slovanski filolog. Kratko korespondenco med Murkom in Bogumilom Vošnjakom prav tako hrani Rokopisni oddelek NUK v Ljubljani.

⁹ V univerzitetnem registru je njegovo lastno ime (tedaj tradicionalno) zapisano v latinski različici – Guidonius. Gantar Godina, Slovenski doktorji v Pragi 1882–1916, str. 453.

¹⁰ Mišljeno je večdnevno vzajemno praznovanje stoletnice Palackega, ki je trajalo sredi junija 1898.

¹¹ Gabriela Preissová (1862–1946), češka pisateljica, izredna poznavalka slovenskega življenja in literature. Istega leta, kot je bil njej predstavljen Sernec, je k njej zahajala tudi Zofka Kveder. Preissová se je že pred 1900 redno udeleževala izletov čeških rodoljubov na slovenska tla, njena literarna dela pa je objavljala liberalno in slovansko usmerjeni tisk.

¹² Korespondenca Matije Murka, Rokopisni oddelek NUK, Ms 1119, 1341, št.1.

Gvidon Sernec okoli leta 1910 (Goropevšek, Štajerski Slovenci, kaj hočemo!, str. 51.)

Prvo »popotno črtico«, zapisano najverjetneje spomladi 1901, Gvidon Sernec (v *Slovenskem narodu* zapisan kot G. S., kasneje tudi G. S-c) prične z domala vsakdanjim birokratskim zapletom, na katerega je lahko naletel nepazljivi in nepripravljeni popotnik, ki se je želel mimo črnožoltih avstrijskih kolov podati na rusko ozemlje. Kar se tiče slovenskih popotnikov na Rusko, sta imela največ težav pri prečkanju meje Anton Aškerc (1901) in Josip Lavtižar (1906), oba zaradi svojega verskega poklica. Aškerc v času potovanja svojega poklica ni več opravljal, medtem ko si je Lavtižar svojo pot zamislil kot prijetno cirilmetodijsko romanje k Severnim Slovanom, vračal pa se je s precej grenkim priokusom. Murko (1888) in Vošnjak (1904) večjih birokratskih zapletov v svojih zapisih ne omenjata. Ljudevit Stiasny (1897) je izjema, saj je svoje potovanje pričenoval na južnem Podonavju in je mejo prestopil v Besarabiji. Kot je zapisal, je verjel, da se takim »sitnjostim« lahko izogne sleherni popotnik z odhodom po »vizum« na Dunaj. Sernec je najprej opazoval začudene obraze poljskih sopotnikov, ko je s sprevednikom spregovoril v polomljeni ruščini, sami pa so se med seboj pogovarjali po francosko. Presenečen je bil tudi nad ceno vozovnice drugega razreda od Granice do Petrograda, ki je po njegovi presoji za tako velikansko razdaljo veljala za čudovito (16 rubljev, 1 rubelj je veljal 1 goldinar in 27

krajcarjev).¹³ Po prihodu v eminentno rusko-poljsko Varšavo je njegovo oko pogrešalo kavarn in gostiln po zgledu avstrijskih mest. Ko je v *traktirju*, kakor se je imenovala ruska ljudska gostilna, želel naročiti po rusko, je tamkajšnja natakarica zahtevala sprejem naročila v poljščini. Kljub Sernečevemu zatrjevanju, da poljskega jezika ni več, ga je prosila, naj v gostilno ne prihaja, Sernec ji je to tudi »slovesno« obljubil. Zvečer je pot nadaljeval proti Petrogradu, Serneca pa je presenetilo, kako so bile vmesne postaje postavljene daleč od naselij.¹⁴ Postanki na teh postajah so bili dolgi, zato se je lahko naš potopisec pomudil v kolodvorskih *bufetih* in okušal slast pikantne ruske kuhinje. V Petrograd je prišel zjutraj, naletel je na ulice mesta, okrašene z belo-modro-rdečimi zastavami, po katerih so slavnostno hodili kavalerijski polki, saj se je tisti dan iz Moskve vrnil car Nikolaj II. Sernec dolgo po prihodu v mesto ni našel primerne bivališča. Za 20 rubljev na mesec (t. i. *chambres garnies*, garsonijere za potnike vlakovnega drugega razreda so stale 2 rublja na dan) mu je postrešek našel sobo v tretjem nadstropju na »Bolšoj Moskóvskoj« ulici nedaleč od petrograjske glavne železniške postaje. Sernec nobenemu svojemu rojaku ni svetoval potovanja v Rusijo brez priporočilnih pisem, saj je ugotovil, da se z njimi lahko obrneš na katerega koli Rusa, ki bo nato izkazal svojo, pri tujcih že skorajda slovečo bajeslovno prijaznost in gostoljubnost. Opazil je, da se za razliko od avstrijske navade v kavarnah bolj (in tudi dalj) zadržujejo tujci, ruski gost pa tja vstopa zelo formalno, ostaja bolj v družinskemu krogu, obedovanje pa se zavleče tudi preko polnoči, saj čez poletje sonce tam zaide med prvo in drugo uro zjutraj. Poiskal si je tudi njemu dragega ruskega znanca, s katerim je po tamkajšnji navadi zajtrkoval med enajsto in poldvanajsto dopoldan. V hiši tega znanca je spoznal mnogo visokih častnikov, pisatelje, gledališkega cenzorja in dramškega umetnika. Ti so bolj govorili o književnosti in glasbi kakor o politiki, ki je zapolnjevala dnevno časopisje. Obedovali so ob šestih popoldan. Sernec je

zbranim pripovedoval o slovenskih razmerah, o napadih na slovenske zastopnike v tržaškem mestnem svetu,¹⁵ o brutalni celjski zgodbi s češkimi dijaki,¹⁶ čemur so se Sernečevi poslušalci, po njegovi presoji sicer dobri poznavalci položaja avstrijskih Slovanov, nadvse čudili.¹⁷ Posebno se jim je »*prikupil*« *akademsko omikani*« nemški doktor v Celju, ki je opljuval slovensko damo. Sernec jim je opisal dogodek, ki se je v času obiska čeških dijakov primeril njegovi mlajši sestri Ljudmili. 9. avgusta 1899 je dr. Eugen Negri, namestnik c.-kr. asistenčnega zdravnika in zet takratnega celjskega župana Gustava Stigerja, zaradi »različnih zasramovanj, ki so letela na Nemce s strani Narodnega doma«, pljunil Gvidonovi sestri na levo roko. Priča dogodku je bila tudi druga sestra Gabrijela. Dogodek je zaradi razžalitve časti romal na sodišče, Negri pa je bil kaznovan s tremi dnevi zaporu.¹⁸ Poslušalci so mu smeje odvrnili, da sicer živijo v Aziji, »vendar da takih šeg nimajo pri njih narodi na najnižji stopnji izobraženosti.«¹⁹

Sernec je pri znanem profesorju Lamanskem, ki mu ga je bržkone priporočil svak Murko,²⁰ našel velik krog učenjakov, slovanskih filologov. Še posebej ga je zanimal profesor Korš,²¹ izjemni poznavalec

¹³ Slovenski narod, 20. 8. 1901.

¹⁴ To pojasni že Matija Murko v svojem popotnem zapisu. Za »Nikolajevsko želéznajo dorogo«, zgrajeno med leti 1851 in 1853, je bilo predloženo mnogo načrtov, carja, imperatorja Nikolaja I., pa je zaradi neusklajenosti odgovornih minila potrpežljivost, »dal si je prinesiti načrte, pokazati si na njih Petrograd in Moskvo, vzel je ravnilo, zvezal obe stólici z ravno črto in »byt' po semú!« Carjeva beseda je obveljala. Murko, V provinciji na Ruskem, str. 278–279.

¹⁵ Glej Rustja, Med Trstom in Dunajem: Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873–1897).

¹⁶ Avgusta 1899 Celje obišče 120 čeških dijakov, ki jih slovenski Celjani sprejmejo z navdušenjem, nemški pa znatno manj – tudi s huronskim dretjem in kamenjanjem. Med tarčami napadov je bila posredno tudi hiša Sernečevih. Natančneje v Studen, »Bojimo se, da bo tekla kri« – Ekscesi ob obisku čeških visokošolcev v Celju leta 1899, str. 1–8; Orožen, Zgodovina Celjskega Sokola, str. 54–57; Sernec, Spomini, str. 67–73.

¹⁷ Slovenski narod, 21. 8. 1901.

¹⁸ Dogodek podrobneje opisuje Slovenec 24. 8. 1899; povzetek sodne razprave tudi v Slovenskem narodu, 22. 8. 1899.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Vladimir Ivanovič Lamanski je bil Murkov neformalni petrogradski univerzitetni mentor, ki ga je Murko v svojih spominih označil za duhovitega in politično mislečega moža, bolj zgodovinarja kot slavista, po Murkovem mnenju pa je predstavljal tip ruskih slavistov, ki zaradi velikanskega obsega svojega predmeta (navadno) niso mogli biti dobri filologi in (niti) ne dobri zgodovinarji. Murka v njegovih spominih na Lamanskega veže neka (ne)duhovita zgodovinska anekdota s predavanja na univerzi, ko je omenjeni dejal, da so baje Slovaki v obdobju Bachovega absolutizma kot osmo prošnjo Očenaša molili za odrešitev od čeških uradnikov. Menil je, da po takšen pouk ni odpotoval na študij v Petrograd. Glej Murko, Spomini, str. 67.

²¹ Fedor Evgenjevič Korš (1842–1915), ruski slovanski filolog. Na Korša na podlagi priporočila nekaj let kasneje napoti

St. Peterburg (Petrograd) okoli leta 1900 (historyinphotos.blogspot.si/2013/11/photochroms-russia.html)

Prešernove poezije, ki, kot zapiše Sernec, »razume do pičice vse misli v njegovih umotvorih.«²² V tem času je Korš pripravljala izdajo celotne t. i. »Prešerniane« pri ruski akademiji. A ker bi za celotni opus moral oditi tudi na Dunaj in na Kranjsko, je del priprave zaupal mlademu filologu Ivanu Prijatelju, kasnejšemu poznavalcu realizma v ruski literaturi. Korš je za Ljubljanski Zvon pisal članke o Prešernovih pesmih in tudi recenziral Vesel-Aškerčevo Rusko antologijo (1902). V knjižnici Lamanskega je naletel na zbornik Bleiweisovih Novic in prvo izdajo Prešernovih Poezij. Njegov obisk slovanskih filologov je sovpadal s pravoslavnim praznikom svetih bratov Cirila in Metoda, proslavljal se je tudi spomin na ruskega vojskovodjo Suvorova,²³

Murko tudi Bogumila Vošnjaka, slednji pa nanj v Petrogradu ne naleti, saj se je Korš kot večina univerzitetnikov čez poletje odpravil v letno dačo.

²² Glej Čurkina, *Rusko-slovenski kulturni stiki*, str.161–162.

²³ 11. oz. 24.maj. Slovesnost ob obletnici smrti generala Suvorova, junaka sedemletne vojne (1756–1763), se je odvijala 18. maja. Torej se je Sernec v Petrogradu nahajal sredi maja

ki ga učbeniki nemških gimnazij niti ne omenjajo. Obžaloval je, da je v Petrograd prispel ob koncu gledališke in baletne sezone. V Aleksandrinskem carskem gledališču si je lahko ogledal razprodanega Gogoljevega *Revizorja*, v pokritih letnih gledališčih pa opere *Jevgenij Onjegin*, *Boris Godunov*, *Pikova dama* in *Knez Igor*, in še nekaj drugih krajših iger. Ugotavljal je, da ruska gostoljubnost ni bila omejena zgolj na hišo. Rusi si namreč želijo, da bi »inostranec odnesel prave nazore o Rusiji«, zato opozarja »na dobre in slabe strani svojega žitja in bitja.«²⁴ Navdušen je bil nad požrtvovalnostjo »visoko stoječe« dame, ki mu je razkazala petrograjsko trdnjavo in otoke, še bolj pa so se mu v spomin zapisali bleščeči *sobori*, velikanske pravoslavne cerkve, zgrajene v bizantinskem slogu. Opozarjal je na »Kazanski sobor«, pročelje te cerkve in na *mošči*

1901. Kasneje v potopisu omeni, da je bilo v začetku »majnika« v Petrogradu še »jako hladno«, sam pa je »prezebaval brez zimskega plašča.« (*Slovenski narod*, 22. 8. 1901).

²⁴ *Slovenski narod*, 22. 8. 1901.

s »čudotvornimi« ostanki svetnikov in svetnic, ki ležijo v odprtih krstah v dragocenih oblekah, dotikajo in poljubljajo pa jih lahko tudi »navadni« verniki. Naravnost nenavadno se mu je zdelo to njihovo »večno prekrizevanje« in priklanjanje, še bolj pa udeležba častnikov na verskih obredih in ljudje kmečkega stanu s snetimi pokrivali, ki pred cerkvami zbirajo sredstva za izgradnjo novih.

Ko se je nekega dne sprehajal po nevskem mostu, je za seboj zaslišal besede: »Vidno, čto Nêmec!«. ²⁵ Obrnil se je in zagledal štiri ruske meščane, se ustavil in jim odgovoril, da se motijo, kajti on je »slovanski Avstrijanec«. Eden od njih mu je nato omenil, da je baje polovica Avstrije slovanska, Sernec pa odvrnil, da jih je še dosti več, nekateri pa so tudi pravoslavni. Povedali so mu, da so ga imeli za Nemca zaradi hoje in kroja obleke. Prijateljsko so se poslovlili, mož, ki ga je še pred nekaj minutami »psoval« za »Nemca«, mu je stisnil roko in ga imenoval »golúbčik«. ²⁶

Opisal je tudi položaj ruskih žensk (vsaj) v Petrogradu – za srednjo in višjo izobrazbo je tam poskrbljeno dosti bolje kot na Avstrijskem. Neka ljubezniva rojakinja ²⁷ mu je pokazala ženski medicinski inštitut in ženski internat, kjer študentke živijo precej svobodno in lahko na obiske sprejemajo vsakogar, ki si to želi. Za tiste, ki končajo srednjo izobrazbo, a ne nadaljujejo z višjo, so namenjena javna predavanja. Ugotavljal je, da se nikjer v Evropi ni razvilo toliko znanstveno izobraženega ženstva, ki mu je karierna pot precej olajšana. Žensko vprašanje se rešuje praktično. ²⁸ Ženska ne zaostaja za izobrazbo moškega, ima pa tudi drugačen položaj

v družbi kakor Slovenka v Avstriji. Druženje obeh spolov se mu zdi manj prisiljeno, ne tako ozkosrčno kakor na Slovenskem, kar ne gre na škodo morali. Pri ruski meščanski ženski ne opazi koketnosti.

Sernec se je na vlaku iz Petrograda v Moskvo zapletel v zanimiv pogovor s sopotnikom, ki je bil začuden nad tolikšnim zanimanjem tujih potnikov za ruske razmere, saj naj bi tujce po njegovem mnenju privabljal zgolj zaslužek. Izpostavil je uslužnost in ustrežljivost do tujcev. Sernec se je ob tem spomnil na anekdoto nekega drugega ruskega sogovornika, ki je čakal več ur na izdajo uradnih listin, dobil pa bi jih precej prej, če bi s tamkajšnjim uradnikom spregovoril v francoščini. Oba sta se strinjala, da Rusi dajejo prednost tujcem pred domačini. Omenil mu je tudi, da ima rusko plemstvo še veliko privilegijev, na kar mu je sopotnik odgovoril, da je to le navidezno, kar je tudi glavna razlika med Rusijo in Avstrijo. Pri njih so privilegiji na papirju, v resnici jih ni, v Avstriji pa zakonito ne obstajajo, resnično pa obstajajo, kar je videti v avstrijskem parlamentu, kjer je večina ministrov, generalov in drugih uradnikov neplemenitašev. ²⁹ Njun pogovor je nanesele tudi na odmevno stavko rudarjev na Češkem, ³⁰ za katero se je Sernečev sopotnik čudil, da vanjo že prej ni posegla vlada. Na Ruskem imajo za razliko od Avstrije kapital v rokah židi, ³¹ ki vežejo roke oblasti, ta pa se jim mora podrediti. Omenil je še, da se lahko na ruske univerze vpiše le 10 % Judov (5 % na pravno), kakršna koli državna služba pa jim je dostopna šele tri leta po prestopu h kakšni krščanski veroizpovedi, medtem ko je poroka s pripadnikom pravoslavne vere prepovedana.

Ob prihodu v Moskvo, kjer je začutil »pravo rusko življenje«, je potreboval pregled pri zobozdravniku. Zobozdravnica je bila po njegovem mnenju nežnejša in spretnejša kot zobozdravniki

²⁵ Prev. »Poglej ga Nemca!«. Slovenski potopisci so radi postregli tudi s kakšnim ruskim stavkom, prestavljenim v latinično obliko. Ruski priimki pa so bili večinoma zapisani fonetično – poseben izraz vzajemnosti.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Najverjetneje gre za Eleonoro Jenko (por. Groyer, 1879–1959), prvo slovensko zdravnico. Rojena v Ljubljani, gimnazijo je obiskovala v Celju, na željo očeta Ljudevita, ki ni želel, da bi se šolala med Nemci, odide študirat medicino v Petrograd. V času Sernečevega obiska je že opravila nekaj semestrov medicine. Več v Fischinger, Prva slovenska zdravnica dr. Eleonora Jenko Groyer (1879–1959), Zdravniški vestnik, str. 520–528.

²⁸ O tej ruski »praktičnosti« glede ženskega vprašanja je v govoru »Žensko vprašanje«, objavljenem v Ljubljanskem zvonu leta 1884, zapisal že ruski povratnik Celestin. Glede na Sernečev komentar se domneva, da se od liberalnega

Celestinovega govora glede žensk na Slovenskem ni kaj bistveno spremenilo.

²⁹ Slovenski narod, 23. 8. 1901.

³⁰ Januarja 1900 se je na Češkem začela stavka 65 000 rudarjev, ki je trajala osem tednov, rudarji pa so zahtevali osemurni delovnik in višje plače. Posredno je stavka vplivala na nastanek čeških anarhističnih gibanj. Več: Lenka Anna Rovná, Peter Kropotkin and His Influence on Czech Anarchism, str. 70.

³¹ Zgolj ilustrativno namerno uporabljen zapis iz feljtona. Slovenski narod, 23. 8. 1901. Nadalje uporabljeno sodobno poimenovanje.

v Avstriji. Sernec je nato temeljito in z zgodovinsko podlago opisal prostore Kremlja in Velikega dvorca. Tendencia v takratnih potopisnih zapisih, še posebno slovensko pišočih popotnikov, ki jim je primanjkovalo priloženega slikovnega gradiva (izjema so Herbersteinovi *Moskovski zapiski*), je bila pretirano opisovanje zgodovinskih objektov, še posebno bolj imovitih (in) sakralnih. Ruski potopisi oz. zapiski slovenskih popotovalcev med severne Slované so z zmernimi opisi znamenitosti bralstvu pojasnjevali že v uvodu omenjeni avtorji. Velika izjema je potopis *Pri severnih Slovanih* Josipa Lavtižarja.³² Njegovi opisi bi se dandanes znašli v kakšnem poljudno-znanstvenem priročniku o arhitekturi. Sernečev feljtonski zapis že zaradi omejenega prostora (in posredno uredniško popravljenih zakasnelih objav) takemu pisanju ustreza le deloma. Mesto se mu je zdelo živahno in pestro, srečeval je tako bradate mužike v laptah (pletena obutev) in zakrpanem kaftanu kot *svaščénnik*e (duhovnike), trgovce, ki so ga zaradi noše spominjali na poljske Jude v Galiciji, a kljub vsemu jih na prvi pogled ni imel za Abrahamove pravnuke. Obhajal je številne *taktire*, od najprimitivnejše do najplemenitejše v Moskvi. Prepričan je bil, da ruski kmetje s srebrnjem čaja in razgovorom puščajo boljši vtis kakor avstrijski, ki po gostilnah razgrajajo in razbijajo.³³ Eleganten moskovski *traktir* ima več nadstropij, visoki gostje imajo tam posebno postrežbo. Pivo v buteljkah je ocenil za dobro, druge pijače pa po njegovo zaradi mlačnosti niso niti pitne. Rus ob obedu ne popije piva, le majhno stekleničko vodke, »*stakan čaju*« (skodelico čaja) ali kavo. Sernec se je ob obisku *Historičskega muzeja*, v katerem mu je tamkajšnji kustos razkazal rusko bojno opremo z (občutnim) bizantinskim, finskim in švedskim vplivom oz. pridihom, seznanil z grofico Praskovijo Sergejevno Uvarovo,³⁴ predsednico moskovskega

arheološkega društva ter neumorno in požrtvovalno raziskovalko obmorske zgodovine današnjega ruskega prostora, kar je bilo zanj v primerjavi z domačimi razmerami, kjer se ženske znanstveno (še) niso udeleževale, skorajda nemogoče.³⁵ Nedeljski obisk velikanskega sprehajališča za moskovske meščane (in nekdanj tudi carje) je Serneca pripravil do primerjave z avstrijskimi *Wurstelpraterji*, bazarji, kjer so prodajali pijačo, sladoled, igrače in igrali na godala manj živahno kot na tukajšnjem sprehajališču. Spremljal je številne plesne prireditve, ki so se mu zdeli precej enolični in z brezkončnimi odpetimi kiticami skoraj nerazumljivi, brez surovosti, zmerjanja in pretepanja.

Naslednji dan se je Sernec odpeljal na ogled Trojiško-Sergejevskega samostana, v katerem so v 14. stoletju nastale nekatere znamenite freske menih in kasneje svetnika Andreja Rubljova, glavnega predstavnika staroruskega slikarstva. Poleg kijevskega je Trojiško-Sergejevski samostan blizu Moskve veljal za najimenitnejši, najbogatejši in zgodovinsko najznamenitejši na Ruskem, zato Serneca niti ni toliko presenetila množica nekaj tisoč romarjev.³⁶ Prijazen menih mu je pokazal samostansko zakladnico, v kateri je bila shranjena ogromna količina darov, namenjenih carju. Po ogledu je pot z vlakom nadaljeval v Jarosavelj, od tam pa je po reki Volgi odplul proti Nižnjemu Novgorodu. Kot potnik tretjega cenovnega razreda je imel možnost opazovati potnike nižjega stanu in se pogovarjati z njimi, iznenadila pa ga je njihova takojšnja domačnost. Seznanil se je z nekaj Čehi, ki so bili ob vedno pustejših bregovih Volge, te glavne prometne žile evropske Rusije, nastavljeni v tamkajšnje tovarne in manufakture. Dejali so mu, da so lastniki teh tovarn, večinoma Nemci in Francozi, med delavci na splošno nepriljubljeni.

³² Ta sicer ruske meje zaradi duhovniškega stanu niti ni uspel prestopiti. Glej Lavtižar, *Pri severnih Slovanih*, str. 17.

³³ Slovenski narod, 12. 9. 1901.

³⁴ Praskovija Sergejevna Uvarova (1840–1924). Skupaj z možem, grofom Aleksejem (1824–1884), je bila leta 1872 med ustanovitelji ruskega Državnega zgodovinskega muzeja, ki je postajal osrednje zbirališče slovanofilov kot buditelj ruske narodne zavesti. Veljala sta za vneta raziskovalca in zbiratelja zgodovinskih najdb s področja nekdanje Kijevske Rusije (Rostov, Vladimir itd.). Grofica je za domačo zbirko po mozevi smrti skrbela vse do ruske revolucije leta 1917, nato ji je bila zasežena. Sama je emigrirala v Srbijo, umrla je leta 1924 v toplicah Dobrna. Nekrolog Uvarovi je

bil objavljen v Slovenskem narodu 4. julija 1924. Sernečev svak Murko se je leta 1888, v času svojega (ob)študijskega popotovanja, štirinajst dni mudil pri grofici, pri kateri je vneta prepisoval zanj pomembne rokopise iz bogate zasebne zbirke. Sam je grofici od emigracije pa vse do smrti tudi materialno pomagal. Glej Murko, *V provinciji*, str. 282; Murko, *Spomini*, str. 81–82; Čurkina, *Rusko-slovenski kulturni stiki*, str. 211–213.

³⁵ Slovenski narod, 23. 9. 1901.

³⁶ Prav tam; Po odhodu Tatarov postane samostan zaradi izjemne ohranjenosti trupla ustanovitelja opata Sergeja romarsko središče za pobožne Ruse. Slovenski narod, 24. 9. 1901.

Nižnji Novgorod je Sernec uvidel kot izrazito svetovljansko stičišče mnogih (vodnih) trgovskih poti. Po izkrcaju z ladje so njegovemu nosaču v žaru pretirane gostoljubnosti tamkajšnji izvoščiki in nosači pulili prtljago. Sam je najprej opazil južnjaški značaj prebivalcev, ki se je razlikoval po živahnosti in govoru, pa tudi kretnjah ljudi, ki jih je srečeval na poti. Ko sta dva nosača zaznala njegovo slovansko poreklo, sta se želela nekoliko pohvaliti s svojim znanjem in mu dejala, da sta tudi Ciril in Metod pisala v slovanskem jeziku. Sernecu se je večkrat prigodilo, kakor zapiše, da so preprosti ljudje ob njem pričeli govoriti v staroruščini, ruskem cerkvenem jeziku, in ugibali njegovo (staro)slovansko poreklo.³⁷ Naprednost mesta je opazil zaradi številnih, takrat novih tehnoloških pripomočkov (dvigala, električni tramvaj), ob (sicer slabi) glasbeni izvedbi nekaterih dunajskih skladb (omenja Wagnerjevo uverturo k operi *Tannhäuser*) pa se mu je zazdelo, da domače ruske skladbe zanemarjajo.³⁸

Naslednjega dne je obiskal prizorišče sejma, ki se v Nižnjem Novgorodu odvija med 15. julijem in 25. avgustom, obišejo pa ga tudi kitajski, perzijski in indijski trgovci. V času junijskega Sernečevega ogleda, ko je bilo še zaprto, je spominjalo na mesto prodajalnic in skladišč. Raznolikost prebivalstva ob tem delu Volge, vse do t. i. narodne meje pri Oki, poleg Rusov sestavljajo še finska in tatarska plemena (Mordvini, Čeremisi, Čuvaši, Tatari, Votjaki, Baškirci), katerih noše, šege, običaji in deloma tudi vera so bili še vedno prisotni. Iz Nižnjega Novgoroda je Serneca odpeljal nekoliko večji in po družbenem stanu specifičnejše strukturiran parnik. Ker je prepozno rezerviral prostor na njem, je moral prenočevati s skrčenimi nogami na divanu v jedilnici. Opazil je eleganco, ki je bila namenjena potnikom prvega razreda v stranišnih prostorih, knjižnico in čitalnico s klavirjem v salonu na zadnjem delu parnika, kjer je večja družba potnikov zvečer poslušala Chopinove valčke in poloneze³⁹ v izvedbi lepe ruske izvajalke.⁴⁰ Potnikom, ki so po Sernečevi ugotovitvi v veliki večini potovali na svoja letovišča ob Volgi,

na Kavkazu⁴¹ in Krimu, in drugim že sama vožnja predstavlja svojevrstno letovanje, saj se parnik vsak dan dlje zadrži v pristaniščih, kjer si lahko ogledajo tamkajšnje znamenitosti. Ko je prebiral rusko izdajo *Kreutzerjeve sonate*,⁴² je Sernec opazil, da je za razliko od njemu že prej dostopne nemške izdaje omenjena zelo skrajšana, zavedajoč se stroge ruske cenzure v tisku, ki na primer ni pustila tiskati izbranih Puškinovih del, izšla pa so v Leipzigu.⁴³ V Kazanu ga je tatarski trgovec skorajda s silo prepričal v barantanje za nož. Med postankom v glavnem mestu nekdanjega kazanskega carstva je po naključju obiskal najrevnejši, tretji in četrti razred potnikov, kjer je občutil neznosno vročino, v kateri so morali omenjeni preživljati plovbo. V oči mu je padel nek Baškirec, čigar plemo je tedaj veljalo za zloglasno, zvito in tatinsko. Pil je kumis, lahko prebavljivo pijačo iz kobiljega mleka, ki si jo je nato Sernec po pristanku v Samari, kjer so stala kumisna zdravilišča, tudi sam privoščil. Tam je prisostvoval pravoslavni maši, trajajoči okoli tri ure. Sernecu se je zdel tak ritual sila skrivnosten, večina se je dogajala za zaprtimi vrati ikonostasa.

Na poti v Sizarno, kjer je obiskal profesorja prava Vojejkova, je za sopotnika dobil sizranskega odvetnika – jurista, za katerega je ugotovil, da, podobno kot drugi Rusi, precenjuje določene razdalje (npr. tisočkilometrsko pot v Sibirijo, kjer bogati Rusi napravijo premoženje pri kartah). Poudaril je, da na svojem potovanju ni naletel na nobenega izobraženega Rusa, ki ne bi bil poučen o Avstriji.⁴⁴ Domači odvetnik ga je pospremil v vaško gostilno v Koptevki, kjer je s hišnim gospodarjem kramljal o lovu v latinščini, slednji pa mu je zaupal, da je jerebice, ki so jima bile postrežene, ulovil v času prepovedi lova. Ob obisku vasi je Sernec ugotavljal, da so ruski kmetovalski izrazi zelo podobni slovenskim, le naglasi so nekoliko drugačni (npr. *brana* – *braná*, *trava* – *travá*, *klasje* – *kalosjé* itd.), njegov umni gospodar pa je takoj sklepal, da so bili Slovani že poljedelci v svojih skupnih pravaseh. Sernec je

³⁷ Slovenski narod, 16. 10. 1901.

³⁸ Prav tam.

³⁹ Prvotno svečani počasni ples poljske aristokracije, v uporabi od 16. stoletja, kasneje pa je s Chopinovimi uglasbitvami za klavir postal simbol poljskega patriotizma.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Po Aškerčevem štetju je bil Sernec četrti Slovenec, ki je potoval čez Kavkaz. Poleg omenjenih še Stiasny in Ivan Hribar. Aškerč, *Med Turki in Rusi*, str. 161, op.19.

⁴² Tolstojev (kontroverzni) ljubezenski roman, objavljen leta 1889.

⁴³ Prav tam. Sernec ima v mislih leipziško izdajo Puškinovih del, ki so nastala v 40. in 80. letih.

⁴⁴ Slovenski narod, 17. 10. 1901; poudarjen zapis Serneca.

zapisal, da je ta »nepričakovani intermeco« v vasi gotovo eden njegovih najlepših spominov iz Rusije. S profesorjem Vojejkovim⁴⁵ se je za obisk dogovoril že na njunem prvem sestanku v Petrogradu. Pojasnil je, da je Vojejkov potoval tudi po Slovenskem, na Bledu je bil »riklijanec«.⁴⁶ Na sprehodu po posestvu se je seznanil še s profesorjevim nečakom, študentom prava, ki naj bi ga po končanem študiju čakala ugodna pravniška služba, dobro pa je bil poučen tudi o političnih vprašanjih. Dijaško življenje se je v Rusiji razlikovalo od avstrijskega. Ruska vlada razen dijaških dobrodelnih društev ni dovoljevala drugih društev. Plesi in koncerti v dobrodelne namene se sicer prirejajo, vendar se dijaki držijo bolj zase in, kakor pojasni Sernec, nadkriljuje »zahodnega« v tem, da se bolj strokovno izobražuje in prosti čas uporablja za drugo koristno delo.⁴⁷ Ker življenje po gostilnah in kavarnah tu ni razvito, se bolj družijo v družinskih krogih in damskih saloni. Družinski krogi so na Ruskem za razliko od avstrijskih bolj dostopni. Kultura dvobojevanja, te »bolezni«, za katero sta umrla Puškin in Lermontov, se je spremenila na bolje, zato pa je neznosna v Avstriji.⁴⁸ Z angleško govorečo guvernantno sestro Vojejkovega nečaka je Sernec štiriročno odigral Haydnove simfonije, v sestrini zbirki pa je ugledal mnogo razglednic s Kranjskega, posebno z Bleda. Izvedel je, da ljudsko šolstvo, ki ni tako razvito kot v Avstriji, ni obvezno. Kjer ni učitelj, poučuje duhovnik. Da bi šola postala obvezna, za kar si je neuspešno prizadevala vlada, primanjkuje učiteljev. Tistim, ki znajo brati, je vojaški zakon krajšal službeno dolžnost. Koptevski vaški učitelj je bil izobražen, slovanofil in dober poznavalec čeških razmer, ukvarjal se je z nemščino in citiral pesnika Heineja. Nedaleč od posestva Vojejkovih je stala tovarna sukna, njen lastnik je bil ortodoksni Tatar, njegovi sinovi pa so bili že bolj poruseni. Delavci, večinoma vsi Tatari, so delo začeli ob petih zju-

traj in ga vključno s trojnim odmorom zaključili ob pol devetih zvečer. Sukno je bilo izdelano na strojih, ki so bili po besedah angleškega strokovnjaka v Angliji v uporabi pred sto leti.⁴⁹ Po pogovoru z vaškim batjuško, duhovnikom, je opazil očitno izogibanje verskemu vprašanju. Rusi si sploh ne prizadevajo obračati drugovercev k pravoslavju, čeprav je po njihovem mnenju pravi Slovan pravoslavne vere. Za debelo neresnico je označil blebetanje nemških časopisov (npr. leipziškega družinskega časopisa *Die Gartenlaube*) o nečistosti ruskega kmeta, ko je v več vaseh opazil moške in ženske javne kopalnice – vsak pravoslavce se je okopal najmanj vsako soboto.⁵⁰ S profesorjevima sorodnikoma je na konju odjahal do čuvaške vasi, kjer jim je nek Čuvaš na neosedlanem konju pokazal smer do vaškega slapa, do katerega so se morali prebiti skorajda po pragozdu. Ko so se vrnili v vas, so jih opazili domačini, ki so vas spremenili v velikanski bazar, kar Sernecu, nevajenemu takega običaja, ni ugajalo, zato si je po nakupu dveh ročno izvezenih naglavnih čuvaških turbanov želel kopico žena in stark kar najhitreje zapustiti. Profesorjev nečak mu je pripovedoval o zaslugah carja Aleksandra II. *Osvoboditelja*, ki je leta 1861 odpravil podložnost kmečkega prebivalstva, uvedel porotna sodišča, za kratek čas dal Poljakom več svobode, uvedel ustavo, *zemstvo*, a *Osvoboditelja* je v snovanju ustavil atentat leta 1881, za njim pa je ljudstvo po nečakovih besedah na mašah zadušnicah glasno žalovalo. Zločinci so bili obsojeni na izgnanstvo v oddaljeni Sibiriji, tako kazeno pa je Nikolaj II. leta 1901 odpravil, saj si ni želel, da bi bila Rusija v svetu poznana po grozovitostih tega izgnanstva, tamkajšnjo zemljo pa je osvobodil težkega bremena.⁵¹ Nečak mu je pojasnil tudi posebno, »*eminentno demokratično institucijo*«, imenovano *artel*,⁵² kjer imajo delavci skupno obrt in si med seboj razdelijo zaslužek. Vsi delavci plačujejo *artelsčiku*, ki mora skrbeti za njihove življenjske potebe, za hrano in stanovanja; vsi so podjetniki, nad seboj nimajo nikogar, ki bi jim jemal glavni del zaslužka.

⁴⁵ Alexandr Ivanovič Vojejkov (1842–1916), klimatolog in geograf, pionir ruske klimatologije, osnoval je prvi meteorološki časopis v sklopu meteorološkega inštituta v Petrogradu (1891–1935). V času Sernečevega obiska se je Vojejkov zavzel za ustanovitev meteorološkega oddelka na petrograjski univerzi. Slovenski narod, 17. 10. 1901.

⁴⁶ Tako je bil poimenovan vsak navdušenec nad metodami zdravljenja švicarskega naravnega zdravilca Arnolda Riklija (1823–1906), začetnika zdraviliškega turizma na Slovenskem, natančneje na Bledu.

⁴⁷ Slovenski narod, 18. 10. 1901.

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ Slovenski narod, 29. 10. 1901.

⁵⁰ Prav tam.

⁵¹ Slovenski narod, 30. 10. 1901.

⁵² O artelu se razpiše Vošnjak v Na razsvitu (poglavje O ruski arteli), to posebno obliko ruskega zadružništva in predhodnika samoupravljanja pa opiše že Gvidonov oče v knjižici *Der Materialismus und das Slaventhum*.

Naslednja Sernečeva potopisna črtica je bila v *Slovenskem narodu* objavljena konec aprila 1902. Sernec opisovanje poti nadaljuje ob Kaspijskem morju, kjer se je kratkočasil ob opazovanju perzijskih delavcev, ki so prekladali tovor z večjega parnika na manjši parnik. Ugotavljal je, da bregovi Kaspijskega morja niso tako obljudeni, promet ni živahen. Zapletel se v pogovor z Grkom, nadzornikom delavcev, ki je pohvalil delavnost Perzijcev, manj pohvalno pa se je izrazil glede Rusov. Sam je že šestnajsto leto živel na Ruskem, rusko je slabo govoril, težave so mu povzročali predvsem sičniki. Ko je od Serneca slišal, da je avstrijski Slovan, je svojo neugodno izjavo o Rusih popravil, češ, mislil je zgolj na obkaspijske Ruse. Sernec je sklepal, da Grk Rusov ne mara, Rusi pa imajo Grke še za mnogo hujše od »židov«. ⁵³ Po pristanku je sedel na vlak zakavkaške železniške proge, ki povezuje Baku z Batumom, torej Kaspijsko morje s Črnim morjem. V Vladikavkazu je presedel na poštno kočijo (*diližanso*), ki je dvakrat dnevno vozila ob reki Terek po najkrajši poti čez Kavkaško gorovje, v povsem drugačnih okoliščinah in razmerah kot za časa Puškina leta 1829, doda Sernec. Za sopotnika je imel Angleža in Dunajčana, ki sta se zapletla v pogovor o britansko-burski vojni. ⁵⁴ Dunajčan je grajal angleško kolonialno postopanje, Anglež pa zagovarjal intervencijo svojih rojakov v vojni z ljudmi nižje kulture. Sernec je med Rusi opazil veliko simpatij do Burov ter strašno ogorčenost nad »nenasitnim Angležem«. Otroci so se po cestah igrali vojno, šolarji so mu znali povedati o trpljenju hrabrih Burov, trdno prepričani, da jim priskoči Rusija na pomoč, saj so svojo državo kakor vsi Rusi jemali za braniteljico in zaščitnico pravice. ⁵⁵ Zaradi megle popotniki niso uspeli videti gore Kazbek, kjer naj bi po gruzijski mitologiji bil prikovan Prometej in kjer so še do začetka 19. stoletja prebivali puščavniki. Srečevali so pripadnike različnih ruskih etnij. Redno so se v vlogi kočijaža menjali Osetijec, Gruzijec, Tatar, Rus in ostali. Njihov konduktor je bil osetijskega rodu, a se je imel za Čerkeza, pripadnika najbolj »viteškega« kavkaškega plemena. Ruska zakonodaja je Čerkeзом dovoljevala nositi orožje, čeprav je že dalj časa želela prepovedati nošnjo orožja, ki ga uporabljajo lokalni »vročerkvni gorjanci«, a se je

bala njihove morebitne jeze. Na strmi poti od doline reke Terek do Križeve gore, gorskega prehoda, se je spomnil Puškinovega pripovedovanja o tujem konzulu, ki so ga slabotnega in z zavezanimi očmi vodili po tej stezi. ⁵⁶ Kavkaški prebivalci so se imeli za najlepše ljudi na svetu, čemur je pritrdil tudi sam, predvsem je bil očaran nad gruzijskimi lepoticami.

Po dvodnevni vožnji s poštno kočijo so prispeli v predmestje Tbilisija, ⁵⁷ kjer je skozi slišano glasbo začutil azijski pridih. Serneca je vse spominjalo na jug, tudi neznosna vročina zaradi gora, ki preprečujejo prihod vetra. Po zajtrku, ki mu ga je postregla (po Puškinu) gnusna gruzijska baba, coprnica, si je ogledal Kavkaški muzej z lepo urejenimi zoološkimi, botaničnimi in etnografskimi zbirkami ter stenski-mi poslikavami bajk, armensko pokopališče, bujne vinograde ob cestah. Postregel je še s podatkom o 70 govornih jezikih v mestu in tudi o nenavadnosti, da je v mestu dvakrat več moškega kot ženskega prebivalstva. Pod rusko pokroviteljstvo je Gruzija prišla popolnoma prostovoljno že leta 1783, Aleksandru II. pa se je podvrgla leta 1803. ⁵⁸ Zvečer si je v mestnem gledališču ogledal predstavo *Zločin in kazen*, a Talijinega hrama ni zapustil zadovoljen, ne zaradi samih igralcev, temveč zaradi čezmerne, daleč od prvotne vrednosti predelane igre, povzete po slav-nem in svetovno znanem romanu Dostojevskega. ⁵⁹

Naslednji dan ga je sopotnik s poštne kočije, s katerim je delil sobo v tbilisijskem hotelu, poslal k zdravniku. Ta mu je za diarejo, ki je v poletnem času pogost pojav v mestu, za dieto predpisal uživanje nekislih tekočin, kar se je razlikovalo od prakse domačega zdravstva, saj je to predpisovalo prav pitje kislega, še posebej vina. Sernecu, ki je moral preležati naslednjih osem dni, je bila edina tolažba branje Puškina. Po ozdravitvi je na podlagi pri-poročila armenskega kneza iz Petrograda obiskal

⁵³ *Slovenski narod*, 30. 4. 1901.

⁵⁴ *Mišljena je druga burska vojna (1899–1902)*.

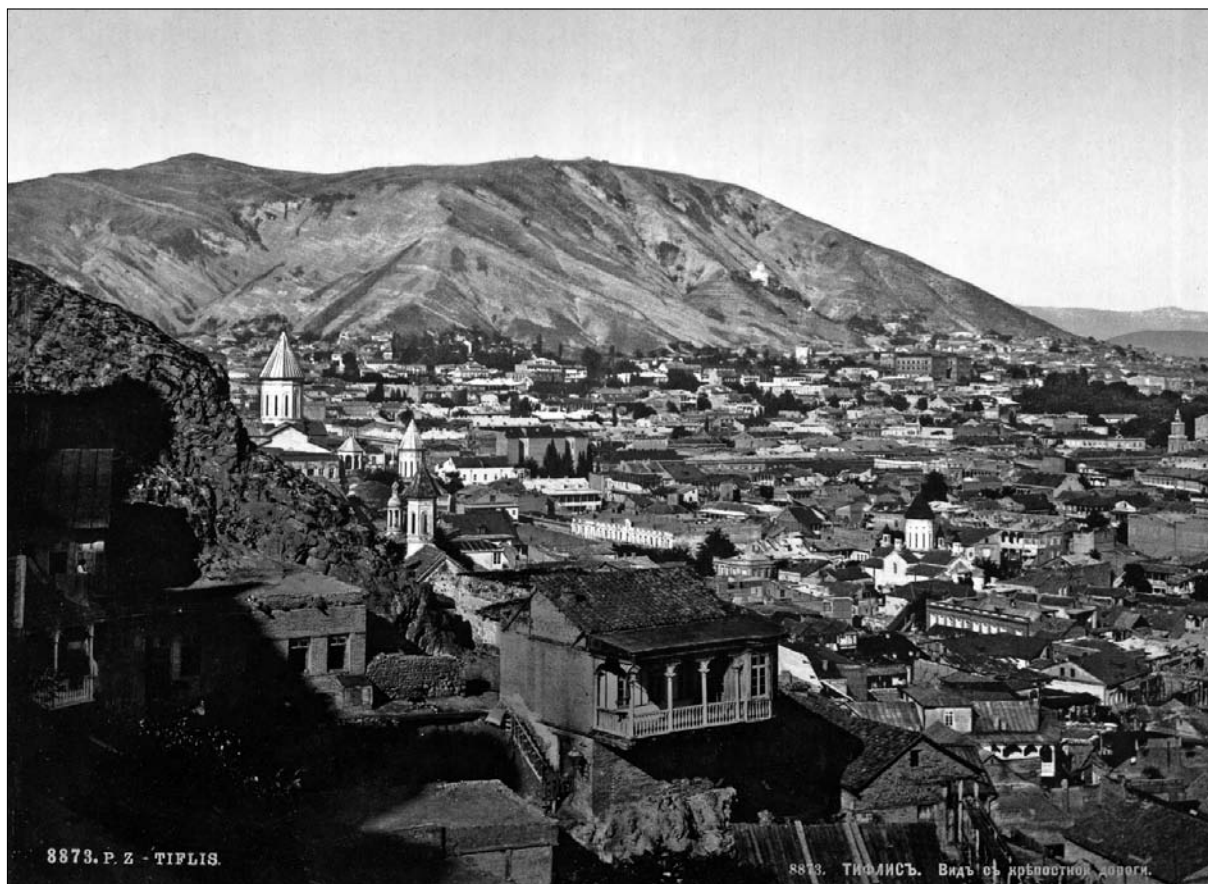
⁵⁵ *Slovenski narod*, 1. 5. 1902.

⁵⁶ Sernec je številne faktografske podatke, predvsem o območju Gruzije, povzema po Puškinovih delih. Omenjeni citat je rahlo parafraziran odlomek iz *Potovanja v Arzrum (Med pohodom leta 1829)*. Za slovenski prevod glej Puškin, *Povesti, članki, pisma*. Prevod Vladimir Levstik, str. 187–244. Omenjeni citat je na str. 204.

⁵⁷ Sernec podobno kot kasneje Aškerc današnje glavno gruzijsko mesto imenuje še Tiflis. To ime je mesto nosilo med leti 1801 in 1917.

⁵⁸ *Slovenski narod*, 2. 5. 1902; Puškin, *Povesti, članki, pisma*, str. 209.

⁵⁹ *Prav tam*.

Tiflis (današnji Tbilisi), razglednica mesta okoli 1900 (historyinphotos.blogspot.si/2013/11/photochroms-russia.html)

ravnatelja t. i. vzajemnega kreditnega društva, prav tako armenskega rodu, ki mu je razkazal tovarno za sukno bogate armenske kneginje. Omenjeni ravnatelj je s preostrim pisanjem proti generalnemu guvernerju knezu Golycinu⁶⁰ povzročil, da je moral nek armenski list prenehati izhajati. Sernec je pojasnil, da guverner ni bil v sorodstveni zvezi z jugoslovanskim protektorjem, knezom Golycinom,⁶¹ v Petrogradu, ki je nekoč prepotoval Črno Goro, Dalmacijo, Ljubljano, Celje in Gradec in o tem napisal nekaj člankov v petrograjske *Vedomosti*. Armenski ravnatelj je Sernecu prostovoljno odstopil svojega podložnega uradnika, da ga je popeljal v

tamkajšnjo perzijsko kopel, v kateri je Sernec občutil »vroče milo kakor zrak«.⁶² S kočijo se je popeljal po ozkih in umazanih ulicah armenskega in perzijskega dela mesta, kjer so bile trgovine polne turškega in perzijskega blaga. Sernecu je bilo ne navadno, da so njihove delavnice kakor prodajalne postavljene na cesti in da rokodelci delajo pred očmi morebitnih kupcev. V neznosni vročini si je še z zgovornim kočijažem iz saratovske gubernije, ki mu je znal povedati kaj o vsakem posloplju, ogledal botanični vrt, slap, drevorede in letna gledališča. Na kosilu mu je ravnatelj uradnik navdušeno pripovedoval o podobni usodi Čehov z Armenci, ki pričakujejo »združeno Armenijo«.⁶³ Nato sta se povzpela do Mtatsminde, kjer se v cerkvi nahaja grob leta 1829 umorjenega diplomata in pesnika Aleksandra Gribojedova. Večer sta skupaj preživela v hladnem vrtu, kjer je igrala turška godba, največje

⁶⁰ Grigorij Golycin (1838–1907), tedanji transkavkaški guverner (1897–1904).

⁶¹ Dmitrij Petrovič Golycin (1860–1928), s psevdonimom Muravlin, petrograjski politik, pisatelj romanopisec, v času Sernečevega potovanja že med ustanovitelji Ruske skupščine, ruske pravoslavno-konservativne stranke, katere člana sta bila tudi kasnejši ruski predsednik vlade Boris Stürmer in notranji minister Vjačeslav von Plehve. Umor slednjega opiše Vošnjak v predgovoru Na razsvitu, str. III.

⁶² Slovenski narod, 16. 6. 1902.

⁶³ Slovenski narod, 17. 6. 1902.

pozornosti pa je bil deležen italijanski pevski par, ki je s svojim naglasom prepeval ruske pesmi.

Pred odhodom v Batum si je naslednji dan ogledal še vojaškozgodovinski muzej s slikami, ki predstavljajo glavne dogodke iz časa zavzetja Kavkaza in portrete odlikovanih vojakov. Za Batum, v katerem živijo Rusi, Gruzijci, Armenci, Grki, Turki, Judje, je zapisal, da ne raste po dneh, temveč po urah.⁶⁴ Žal je mesto, kjer zaradi naravnih danosti cveti trgovina in izvoz nafte, videl le ponoči. Tu mu je za parnik »*Veliki knez Konstantin*«, ki pluje v Odeso, uspelo kupiti le vozovnico prvega razreda. Parnik ga je s svojim razkošjem in udobnostjo spominjal na salone najboljših evropskih gostiln. Pojasnil je, da so vse do tridesetih let preteklega stoletja po Črnem morju pluli le tuji trgovski parniki, od ruskih pa le vojne ladje, pripadajoče črnomoškemu admiralstvu. Sernecu so za hitro spoznavanje ruskega nabrežja svetovali izbor krimsko-kavkaške linije, po kateri ladje od Odesa čez Sevastopol, Jalta, Feodozijo, Kerč in Novorossijsk priplujejo v Batum in obratno. Na plovbi mimo gruzijskih obmorskih mest je začel pihati močan veter, kar Sernecu ni bilo po godu, dobil pa je nasvete sopotnika za mirnejšo prebolevanje morske bolezni. Kmalu je postal tudi sam »*pošteno trgajoč smrtno bled potnik*«, ki se za teka v spodnje prostore.⁶⁵

Sernečeve črtice, ki so v *Slovenskem narodu* ponovno izšle z nekajmesečnim premorom, nato opisujejo črnomoške obmorske kraje, rastoče zdravilišče Soči, prav tako tudi molčeče vzdušje družb ob kosilih. V Novorossijsku se je z večjim številom potnikov z električnim dvigalom odpravil na ogled mestnega zaliva in nato napisal hvalnico vladikavkaškim železnicam in njihovi pomoči h gospodarskemu napredku kraja. Mimo Kerča je s parnikom nadaljeval pot proti »*romantičnemu*« Krimu. V Feodoziji, ki je bila poleg Sočija že tedaj znana kot eden izmed najboljših krajev za morske kopeli, je Sernec preizkusil eno izmed kopališč, čudil se je dragemu najemu plavalnih hlač, četudi se je večina moških kopala brez njih. Ugotovil je, da je bil cilj večine potnikov Jalta, naslednje slavno zdravilišče na tem območju, ki so mu slavo prinesli od leta 1861 stalni obiski carjeve družine. Zato je

tamkajšnje bivanje zaradi statusa zdravilišča najfinerše in najbogatejše ruske družbe izjemno drago. Tamkajšnji hotel »Rossija« se je s svojimi vrtovi, terasami, balkoni, fontanami in lastno plinsko razsvetljavo prišteval med najboljše hotele ne le v Rusiji, temveč tudi v Evropi.⁶⁶ Od Jalte naprej so se mu šele začele odkrivati prave lepote Krima – Oreanda, Lastovičje gnezdo, Aju-Dag, gora, podobna medvedjemu hrbtu, gotska graščina Alupka, gorovje Karabi-Jaila. Stojec na krovu, je na južnem bregu Krima, poraščenem z lovorom in cipresami, videl enega izmed najstarejših ruskih samostanov, sv. Jurij. Parnik je v Sevastopolu stal dve uri, kar je Sernec izkoristil za obisk Muzeja obrambe Sevastopola, v katerem so bili razstavljeni topovi, strelivo, modeli potopljenih vojnih ladij, karte, risbe in slike iz časa obleganja mesta ter spomini njegovih braniteljev. S kočijo se je odpeljal tudi do množičnega grobišča padlih sevastopolskih vojakov, tudi z vojskovodjema Mihailom Gorčakovim (1793–1861) in Eduardom Todtlebnom (1818–1884), katerih poslednja želja je bila biti pokopan v Sevastopolu skupaj s svojimi vojaki. Postrešček ga je opozoril tudi na angleško, francosko in italijansko pokopališče, vsa na mestih, kjer so se bojevali vojaki omenjenih narodnosti. Geopolitični in geostrateški razvoj mesta, predvsem pa razvoj mornarice, ni godil angleški (pomorski) politiki, ki je želela uničiti moč Rusije na Črnem morju. Ruska mornarica je preprečila pristanek sovražnih ladij tako, da je potopila vse svoje ladje. Kot navaja Sernec, je sevastopolski neuspeh, načrtan s pariškim mirom leta 1856, po skorajda pol stoletja že popolnoma pozabljen, saj mornarica silno narašča, večje je število prihodov ladij, zato je rusko gospodstvo nad Črnim morjem globoko ukoreninjeno.⁶⁷ Po prihodu iz Sevastopola v Odeso si je na tamkajšnjem kolodvoru najprej kupil vozovnico za Kijev, nato si je ogledal sodno poslopje in spremljal nekaj obravnav manjših kazenskih postopkov, pot pa ga je zatem vodila v živahno odeško luko, kjer se je prekrčevala vojska na parnik za pot do Kitajske. Ob pitju piva iz vrčka (po ostali Rusiji se je prodajalo v steklenicah) je omenil, da je v Odesi mnogo čeških pivovarjev. Ob sprehajanju po odeškem bulvarju mu zopet ni bila po godu vojaška godba, ki ni bila tako dobra kot

⁶⁴ Prav tam.

⁶⁵ Slovenski narod, 22. 10. 1902.

⁶⁶ Slovenski narod, 28. 10. 1902.

⁶⁷ Slovenski narod, 29. 10. 1902.

avstrijska, saj ni imela čeških godcev.⁶⁸ Naslednjega jutra se je z vlakom pripeljal v Kijev, kjer si je ogledal *kijevsko-pečersko lavro* s katakombami. S svečo v rokah in v spremstvu meniha si je ogledal v skalo vsekane grobove. Pri nekem pravoslavnem svetniku so verniki poljubljali truplo, sam pa tega ni storil, kar je opazil menih, ki ga je spremljal. Na vprašanje, ali je pravoslavac, mu je Sernec odgovoril, da ni, očitno naklonjeni menih pa je sklepal, da je katolik in da zato ni narobe, da tega ni storil.⁶⁹ Prijetno presenečen in ganjen je obstal pred grobom letopisca Nestorja.

Sernečeva vrnitev v domovino oziroma na Dunaj je bila težja od pričakovanj. Na rusko-avstrijski meji v Pidvoločijsku je domačim z odposlano dopisnico naznanil prihod domov čez tri dni, nato sedel na vlak. Častnik v spremstvu dveh žandarjev je pregledoval potne listine, ob identifikaciji pa je moral Sernec zapustiti vlak, saj policija ni potrdila njegovega dovoljenja za prestop meje. Poklicati je moral v Tbilisi, kraj svoje zadnje popotne prijave.⁷⁰ Na odgovor v kraju, v katerem je bila Avstrija oddaljena le četrte ure, je moral čakati tri dni. Mejnega brzojavnega uradnika je »nadlegoval« vsako uro, ta pa se je izgovarjal na počasnost zaradi preobloženih uradov, ker je na Kitajskem potekala vojna.⁷¹ Čakajoč na dovoljenje je Sernec bival pri nekem Judu, nad katerega postrežbo pa ni bil preveč navdušen, soba je bila neudobna in črna od rojev muh. Meneč, da je Sernec Avstrijec in (posledično) sovražnik vsega ruskega, mu je lastnik pripovedoval, da »hotel«, v katerem biva, ni njegova last, ker si Judje na meji ne morejo pridobivati lastnine, ruska obmejna uprava jo dovoli le Rusom, ne sprejema pa jih niti tamkajšnje kmečko

prebivalstvo, višji so tudi davki.⁷² Serneca je vleklo pogledat čez mejo. Skupaj z nekim Italijanom, ki je delil podobno obmejno čakalno usodo, se je z vozom »*pritresele*« do umazane judovske vasičice čisto ob meji. Obmejni breg je bil poln vojaške straže, zato se beg ne bi posrečil, je zapisal. Naslednjega dne ga je obmejni častnik brez kakršnih koli informacij iz Tbilisija spustil čez mejo. Iz opazke starega žandarja je Sernec razbral, da so z njim strožje postopali zaradi zapisa v njegovem potnem dokumentu, da je avstrijski kadet.

Po vrnitvi iz Prage je Sernec leta 1903 poučeval ruščino in za predavanja najemal malo čitalnično dvorano celjske Narodne čitalnice, ki je po letu premora zopet imela zadostno število tečajnikov ruskega jezika.⁷³ Aktivneje se je vključil v delovanje Celjskega Sokolskega društva. Verjeti gre, da se

Gvidon Sernec (prvi sedeči na levi) pri odbornikih Celjskega sokola leta 1908 (Orožen, *Zgodovina Celjskega Sokola*, 1940, str. 80)

je sokolskih aktivnosti udeleževal v času svojega študija v češki prestolnici, saj je imel v letu 1902 v Celju predavanje o razvoju češkega sokolstva, kasneje pa je bil med glavnimi delegati maloštevilne celjske odprave na sokolski zlet v Pragi.⁷⁴ V domačem sokolskem društvu je bil leta 1903 odbornik, leto kasneje je opravljal funkcijo blagajnika, 1905 je bil izvoljen za podstarosto društva, nato je bil v

⁶⁸ *Slovenski narod*, 15. 11. 1902.

⁶⁹ *Prav tam*.

⁷⁰ *Tbilisi je bil namreč kraj, kjer se je (zadnjič) zadrževal več kot štiriindvajset ur. Za krajša zadrževanja v nekem kraju se tedaj ni bilo treba prijaviti tamkajšnjim organom.*

⁷¹ *Mišljena je t. i. Boksarska vstaja, kitajsko protizahodnjaško gibanje, ki je potekalo med leti 1899 in 1901.*

⁷² *Slovenski narod*, 21. 11. 1902.

⁷³ *Zajc Cizelj, Izobraževanje odraslih v okviru celjskih društev do leta 1918*, str. 64.

⁷⁴ *Orožen, Zgodovina Celjskega Sokola*, str. 66 in 85.

začetku leta 1909 imenovan za starosto, a decembra istega leta je odstopil, saj je v Ormožu, po letih asistiranja v očetovi celjski pisarni, odprl lastno odvetniško pisarno.⁷⁵ Leta 1907 je vodil tudi Celjsko pevsko društvo, v okviru katerega si je prizadeval oživiti kulturno mrtvilo na gledališkem področju. V goste je povabil uveljavljene ljubljanske gledališčnike, žal pa je vodstvo društva zaradi nesloge med celjskim slovenstvom kmalu zapustil.⁷⁶ Po zgledu očeta Josipa, ki je veljal za vodjo celjskih Slovencev, se je udeleževal političnih manifestacij, na primer lokalnega socialdemokratskega shoda leta 1905, že kot ormoški odvetnik pa je sprejel »častno kandiduro« Narodne stranke.⁷⁷

Tedaj še mesečnik *Učiteljski tovariš* je leta 1904 v želji pritegniti čim večje število potnikov za ogled razstave svetovnega slovanstva v Petrogradu prihodnje leto (prekosila naj bi celo pariško), svojim bralcem na dušo položil dejstvo, da »ni boljšega pripomočka v izpopolnitev izobrazbe, kakor so ravno potovanja«, saj je »to mnenje že prešinilo vse sloje človeštva.«⁷⁸ V času tega časnikarskega poziva za potovanje, ki bi (morda) rešilo slovanstvo, je malo mlajši študent prava Bogumil Vošnjak tik pred odhodom v Rusijo Sernečevemu svaku v pisnu, v katerem se mu je zahvalil za vsa priporočila, prepričano zatrdil, da noče »biti potnik po starem vzorcu, ki komaj čaka, da ima za hrbtno črnožolte obmejne kole«, stopajoč »č(r)ez mejo z zavestjo, da je Slovanu mogoče živeti jedino v 'sveti Rusiji', ker »ni njegova navada, potovati po svetu s sanjarskimi iluzijami v potni torbi, ampak s hladnim razumom v glavi in s kritičnim duhom opazovanja.« V dveh letih predvidenega bivanja si je želel kolikor mogoče potopisno, »v velikih obrisih opisati oni zamotani kompleks ruskih državnih, ekonomskih in socialnih razmer, katere pri nas tako malo razumejo.«⁷⁹ Leto in pol kasneje je kot prvi Slovenec po Herbersteinovih *Moskovskih zapiskih* izdal obsežno potopisno študijo *Na razsvitu*.

⁷⁵ Prav tam, str. 95.

⁷⁶ Goropevšek, *Štajerski Slovenci, kaj hočemo!*, str. 67–68.

⁷⁷ Prav tam, str. 50 in 136.

⁷⁸ *Učiteljski tovariš*, 10. 3. 1904 (»Leta 1905. v Petrograd!«), str. 64.

⁷⁹ *Korespondenca Matije Murka, Rokopisni oddelek NUK, Ms 1119, 1635, št. 2.*

Sernečeve potopisne črtice so bile navkljub razdrobljenosti večinoma objavljene na prvih straneh liberalno usmerjenega časnika. Sklepa se, da je k objavam pripomoglo tudi dolgoletno poznavanje in politično soudejstvovanje Gvidonovega očeta z urednikom časnika Ivanom Tavčarjem, a o kakšnem osebni priporočilu ni najti nobenega pisnega dokaza. Za razliko od obeh Aškerečevih potopisov, ki nudita predvsem geografske in politične informacije, so pri Sernecu v ospredju osebni dogodki in doživetja. Pripovedno se občasno zateče zgolj k skopemu opisovanju, kar je razvidno predvsem v drugi polovici potopisnih črtic, v katerih je opisal kraje kratkotrajnega, tudi zgolj nekajurnega bivanja oz. postanka. Z Aškercem sta si sorodna v opisovanju navdušenja nad naravnimi in arhitekturnimi lepotami, lepoti žensk (Gruzijke), vendar Sernec ne zahaja v poučnost, niti ni razbrati vsiljivosti ali naivnosti, kakršni je opazil Lah po pregledu potopisov omenjenega pesnika.⁸⁰ Razlikujeta (če?) se tudi njuni ideološki (ne)opredeljenosti – če je Aškerc na Rusko potoval že z določeno aprioristično ideologijo (evropocentrizem, slovanofilstvo), se pri Sernecu izrazita ideološka determiniranost ne pojavlja. Še najbolj se lahko razbere iz njegovih reakcij v številnih anekdotičnih primerih, kjer so (ne)poznavalsko nastopali bolj ali manj bežni sogovorniki ali gostitelji. Antisemitsko naravnost obeh je treba razumeti v luči tedanje nenaklonjenosti do pripadnikov judovske veroizpovedi, ki je očitno veljala za (paradokсно!) deklarativni izraz in izkaz evropskih etničnih emancipacijskih gibanj. Aškerc kavkaško pot opazuje skozi oči imperalističnih teženj ruske geopolitike,⁸¹ Sernec pa pri opisovanju goratih predelov priključenega ozemlja občasno predaja besedo Puškinovim potopisnim pripovedim.

Kakor je v predgovoru k svoji pregledni knjigi o slovensko pišočih potopiscih zapisal Andrijan Lah, bi lahko knjižno gradivo, na katerem je temeljila knjiga, pregledal en sam raziskovalec, količina potopisja v časopisju pa bi terjala kar raziskovalno skupino. Morala bi biti sestavljena tako iz raziskovalcev literarnih (literarno-zgodovinskih) kot zgodovinskih ved, kar ob naraščajoči digitalizaciji

⁸⁰ Lah, *Vse strani sveta*, str. 37.

⁸¹ Prav tam, str. 38. Glej tudi Kozak, »Pod egido ruskega orla« ali orientalistični izleti A. Aškerc, str. 153–172.

slovenskega periodičnega tiska kliče k kompleksno zastavljenemu interdisciplinarnemu projektu. Potopis je v literarni teoriji večinoma opredeljen in obravnavan kot »hibridna zvrst na meji leposlovja in novinarsko-dokumentarnega pisanja«, ⁸² čeprav se njegov subjektivni prikaz poti izkaže za prvovrsten zgodovinski vir, egodokument, in se že zaradi svojevrstne naracije smelo polaga ob bok (avto)biografijam in spominom. Sernečevih črtic literarna kritiška sita ne bi uvrstila med literarne presežke, v zgodovinskem oziru pa le predstavljajo zapis enega izmed mnogih intelektualno razvijajočih se vzorcev mentalitete, ki jih je imel možnost doseči mladi (so)udeleženec slovenskega emancipacijskega boja.

Viri in literatura

Arhivski viri

Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani
Ms 1119, Korespondenca Matije Murka.

Časopisni viri

Nova doba, Celje, 1940.
Slovan, Ljubljana, 1906.
Slovenski narod, Ljubljana, 1899.
Slovenski narod, Ljubljana, 1901 (št. 189–192; 209; 218–219; 238–240; 249–250).
Slovenski narod, Ljubljana, 1902 (št. 98–100; 135–136; 243; 248–249; 263; 268).
Učiteljski tovariš, Ljubljana, 1904.

Internetni viri

Rovná, Anna Lenka: *Peter Kropotkin and His Influence on Czech Anarchism*, Moving the Social 50 (2013). https://moving-the-social.ub.rub.de/index.php/Moving_the_social/article/viewFile/53/52 (dostopno 1. 10. 2017).

Literatura

Aškerc, Anton: *Med Turki in Rusi*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2006.
Boršnik, Marja: *Fran Celestin*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1951.

Čurkina, Iskra: *Rusko-slovenski kulturni stiki*. Ljubljana: Slovenska matica, 1995.

Gantar Godina, Irena: Slovenski doktorji v Pragi 1882–1916, *Zgodovinski časopis*, 44, 1990, št. 3, str. 453.

Goropevšek, Branko: *Štajerski Slovenci, kaj hočemo!: Slovenska politika na Štajerskem v letih 1906–1914*, Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2005.

Fischinger, Janez in Duša: Prva slovenska zdravnica dr. Eleonora Jenko Groyer (1879–1959), *Zdravniški vestnik*, 85, 2016, str. 520–528.

Kozak, Jacek Krištof: »Pod egido ruskega orla« ali orientalistični izleti A. Aškerc, *Primerjalna književnost*, 34, št. 3, 2011, str. 153–172.

Lah, Andrijan: *Vse strani sveta*, Ljubljana: Rokus, 1999.

Lavtižar, Josip: *Pri severnih Slovanih: potopisne črtice s slikami*, Celovec: Družba sv. Mohorja, 1906.

Murko, Matija: *Spomini*, Ljubljana: Slovenska matica, 1951.

Murko, Matija: *V provinciji na Ruskem*, Ljubljana: Ljubljanski Zvon, 1889.

Novak, Vlado, opomba k Anton Aškerc, Zbrana dela 7 (Podlistki in potopisi: Kritični in polemični spisi), (ur. Vlado Novak), Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1993, str. 1148, opomba za str. 1003.

Orožen, Janko: *Zgodovina Celjskega Sokola*, Celje: Sokolsko društvo Celje-matica, 1940.

Puškin, Aleksander Sergejevič: *Povesti, članki, pisma*, prev. Vladimir Levstik, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1951, str. 187–244.

Sernec, Josip: *Spomini*. Ljubljana: Komisijška založba »Tiskovne zadruga«, 1927.

Studen, Andrej: »Bojimo se, da bo tekla kri« – Ekscesi ob obisku čeških visokošolcev v Celju leta 1899, *Zgodovina za vse*, 1995, št. 2. leto II, str. 1–8.

Šuklje, Fran: *Iz mojih spominov I.*, Ljubljana: Katoliško tiskovno društvo, 1926.

Vinkler, Jonatan: Na razsvitu – Bogumila Vošnjaka zgodnja percepcija ruske družbe, politike in diplomacije. *Slovenski diplomati v slovanskem svetu = Slovenskie diplomaty v slavjanskem mire = Slovinští diplomaté ve slovanském světě*. (Ur. Ernest Petrič in ostali),

⁸² Lah, *Vse strani sveta*, str. 9.

Mengeš: Center za evropsko prihodnost,
str. 59–73.

Vošnjak, Bogumil: *Na razsvitu: ruske študije*,
Ljubljana: Založništvo Schwentner, 1906.

Zajc Cizelj, Ivanka: Izobraževanje odraslih v
okviru celjskih društev do leta 1918, *Kronika*,
45, 1997, št. 1–2, str. 64.

Zusammenfassung

MIT „SLAWISCHER ÜBERZEUGUNG“ VORBEI AN SCHWARZGELBEN GRENZPFÄHLEN IN DIE LÄNDER DES HYPERBOREISCHEN KÖNIGREICHES

„Reise-Kurzgeschichten“ von Gvidon Sernec in
der Zeitung *Slovenski narod* 1901–1902

Der Beitrag behandelt die vergessenen „Reise-Kurzgeschichten“ aus Russland, die von Gvidon Sernec, Mitglied einer slowenisch sprechenden Familie aus Celje, verfasst wurden. Die Geschichten wurden in längeren Abständen in der liberalen Zeitung *Slovenski narod* [Slowenisches Volk] in den Jahren 1901 und 1902 veröffentlicht, und der zweifache Russlandreisende Anton Aškerc verwies im Rahmen seiner Rezension von Vošnjaks Reisebericht »Na razsvitu« [Bei Tagesanbruch] indirekt darauf. Sernec machte sich mit Empfehlungen seines Schwagers, des slawistischen Philologen Matija Murko, während seines Studiums an der Prager juristischen Fakultät im Frühjahr 1901 auf die Reise nach Russland. In Kurzgeschichten brachte er der slowenischen Leserschaft die Bräuche und Charaktere des Petersburger und des Moskauer Bürgertums, der bäuerlichen Bevölkerung und der Arbeiterschaft sowie Anekdoten seiner Mitreisenden näher. Wegen seines „deutschen“ Aussehens wurde er, auch zu seiner eigenen Überraschung, mancherorts als Nichtslawe behandelt. Aufgrund von Murkos Empfehlungen lernte er auch ausgewählte Wissenschaftler und Wissenschaftlerinnen kennen, die im Rahmen der russischen Akademie tätig waren. Selber schilderte er interessierten Gesprächspartnern und Mitreisenden die zwischen-nationalen Verhältnisse im slowenischen Gebiet und unterstrich dies mit einigen Anekdoten über die slowenisch-deutschen Verhältnisse im heimischen Celje. Auf den langdauernden Fahrten mit

Zügen und Dampfschiffen verkürzte er sich die Zeit mit der Lektüre russischer Klassiker, vor allem Puschkin und Dostojewski. Seine Reiseberichte zeigen, im Unterschied zu jenen von Aškerc, ein zeitgemäßes realistisches, nicht romantisierendes Bild des zaristischen Russlands, dem (selbst)ernannten Hauptschirmherr kleinerer slawischsprechender Ethnien, wie auch des Imaginären und Ideellen der vorgestellten (all)slawischen Wechselseitigkeit. Sernec nutzte seine Berichte auch zum Vergleich der russischen und österreichischen politischen, wirtschaftlichen, sozialen und interethnischen Verhältnisse, der technologischen Fort- und Rückschritte, der Zensurverfahren und der bürokratischen Verwicklungen bei Grenzübertritten. Als nachgewiesenermaßen vierter Slowene durchreiste er den Kaukasus und schildert überrascht die dort vorhandene, ihm zuvor nicht bekannte sehr weltmännische Art und Weise. Nach der Rückkehr in die Heimat und dem Abschluss des Studiums war Gvidon Sernec im heimatlichen Celje beruflich, politisch und kulturell aktiv, leitete einige Zeit in der Narodna čitalnica [Nationaler Leseverein] auch russische Sprachkurse und kümmert sich bis zur Eröffnung der eigenen Anwaltskanzlei um die emanzipatorischen Aktivitäten des lokalen Turnvereins Sokol [Falke]. Der vielversprechende Jurastudent Bogumil Vošnjak wandte sich im Jahr 1904 mit der Bitte um Empfehlungen an Sernec' Schwager Murko. Vošnjak reiste knapp vor Ausbruch des russisch-japanischen Krieges nach Russland und veröffentlichte seine Erkenntnisse im umfangreichen und vertieften Reise- und Studienbuch »Na razsvitu« [Bei Tagesanbruch]. Der Beitrag will außerdem darauf aufmerksam machen, dass Reiseberichte oft nur als literarische Gattung bzw. Erzählung angesehen werden und allzu selten als persönliche historische Quelle – Egodokument verwendet werden.

Schlagwörter: Reisebericht, slawische Wechselseitigkeit, Russland